

שבת קודש

ר"ת	כניסה	יציאה	ר"ת
ירושלים	4 39	5 59	6 35
תל אביב	4 59	5 59	6 35

פרשת משפטים

גליון מס' 13

אחדות מושלמת

- "ויחן שם ישראל נגד ההר": כאיש אחד בלב אחד, והיינו אחדות והתחברות בלב שלם ותמים, שלא יהיו בד בבד כמו שדרשו "חרב אל הבדים ונואלו" אלא יתוועדו יחד ויחדדו זה לזה ויסבירו פנים זה לזה.

בכדי לבאר את היסוד האחרון יש להוסיף את ביאור דברי הגמרא במסכת שבת (לא). המספרת על גר שבא להתגייר לפני הלל ורצה ללמוד את כל התורה כולה על רגל אחת, אמר לו הלל "מאי דעלך שני, לחבריך לא תעביד, זו היא כל התורה כולה, ואידך פירושא הוא זיל גמור". ומפרש רש"י (בפירוש השני) לחבריך לא תעביד היינו גזילה, גניבה, ניאוף ורוב המצוות. ודבר זה תמוה ביותר, הרי כלל זה מתאים למצוות שבין אדם לחברו, וא"כ איך הלל אמר לו "ואידך פירוש הוא זיל גמור", וכי שבת, מועדים, תלמוד תורה, תפילין, וכל המצוות שבין אדם למקום קשורות ליסוד הזה של הלל?

מפרש השל"ה הקדוש, עיקר היצירה שגורם לאדם לא לשמור מצוות הוא ה'אני', האנוכיות, אדם אגואיסט חושב רק על עצמו ועל הנוחות שלו, ובעניין זה מצינו ביטוי מאוד חריף בדברי הגאונים, שטח הבחירה של אדם הוא בין אין עוד מלבדו לבין אין עוד מלבדי, אני ואפסי עוד, לכן בסיס העבודה הוא לסלק את ה'אני' ע"י מצוות שבין אדם לחברו. כאשר אדם ינסה להרגיש ולחוש מה שחש חברו כאשר הוא פוגע בו או מזיק לו, ההרגש הזה יגרום לו להתאפק ולא לחשוב רק על עצמו, ובוה יצליח לסלק את האגואיזם שלו. ממילא גם במצוות שבין אדם למקום ה'אני' לא יהיה חציצה בינו לבין המקום. ויסיים בחפץ לב לקיים את כל מצוותיו יתברך! וזה לכאורה עומק הפשט בדברי האור החיים הקדוש, כשיש אחדות, אין את ה'אני' וממילא אדם יכול לקבל עליו עול מלכות שמים, כשישנה אחדות ואין את ה'אני', אדם מסוגל לשמוע תורה גם מאחרים ולא רק לשמוע את עצמו, ורק אז יוכל להתעלות בלימוד מכח דיבוק חברים, אבל כשאין אחדות, כל הלימוד בחברותא זה רק היכי תמצוי להשמיע את דברי תורתו וחיידושו ולא אכפת לו כלל מה אומר השני, ואז מתקיים בו חרב אל הבדים ונואלו!

אומר המשך חכמה, הגם שהיתה אחדות לפני מתן תורה, אבל האחדות לא היתה מושלמת, וכמו שאמרו במסכת ב"ב (עה). הקב"ה יעשה לעתיד לבוא חופה לכל אחד ואחד לפי כבודו, ובחופה הזאת יהיה עשן, ומבאר הגמ' שמקור העשן הוא מפני שכל אחד נכוה מחופתו של חברו. אחדות אין פירושה שאין מלחמה, אלא אחדות היא סילוק כל השנאה קנאה ותחרות, וריבוי אהבת חנינם. והנה מידת הקנאה היא מסוכנת ביותר, לא רק קנאה מההצלחה הגשמית של השני, אלא בעיקר בהצלחה הרוחנית שלו, וזה היה מקורו של העשן בהר סיני כל אחד נכוה מחברו, וקינא בהצלחה של השני.

וכן מצאנו במנחות (קט:): כשמת שמעון הצדיק, השאיר אחריו שני בנים, שמעי הככור היה עם הארץ, ואילו הקטן חוניו היה ת"ח, ושמעון מאוד רצה שחוניו ישמש תחתיו בכהונה גדולה, אולם חוניו רצה לכבד את אחיו הגדול וויתר על כבודו.

הפרשה הקודמת פרשת יתרו עוסקת ברובה בתיאור של קבלת תורה, הכנת בני, ימי הגבלה, קריאת הקב"ה למשה רבינו לעלות להר, ובעיקר עשרת הדברות. ומרהיטת לשון התורה נראה שבזה הסתיים כל המעמד האדיר הזה. ואכן מיד אח"כ פרשת משפטים פותחת בעניינים חדשים: דיני עבד עברי, נזיקין, מצות הלואה ועוד מצוות רבות שעוסקות בעיקר בעניינים שבין אדם לחברו. אולם בסוף הפרשה שוב התורה חוזרת ומתארת באריכות את כל המהלך של קבלת התורה, בנין המזבח הקרבת קרבנות, הרצאת דמים. וכך וצריך ביאור מהו סדר הדברים? למה התורה חילקה את המעמד הגדול הזה לשנים ולא סיפרה אותו לפי הסדר מתחילתו ועד סופו? ועוד מדוע התורה הפסיקה את תיאור מתן תורה דוקא בדברים ובמשפטים שבין אדם לחברו, מה ענין שמיטה להר סיני? כך שואל הגר"ז זצ"ל.

כידוע נקודת השיא של מתן תורה היתה כאשר בני ישראל נעשה ונשמע, והנה המתבונן בפרשת יתרו יראה שאין שם כל זכר למאמר הזה, לשון הפסוק שם הוא "ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר השם נעשה". ובפרשת משפטים שוב חוזרת התורה (שמות, כד, ג) "ויבוא משה ויספר לעם את כל דברי השם ואת כל המשפטים, ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר השם נעשה". ולכאורה זה אותו פסוק שמופיע בפרשת יתרו, ומדוע התורה כופלת זאת שוב?

בהמשך העניין שם כתוב (שמות, כד, ז) "ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר השם נעשה ונשמע" מבואר כאן שלאחר שמושה סיפר את כל דברי ה' עדיין לא אמרו נעשה ונשמע עד שמושה קרא לפנייהם בספר הברית, וצריך להבין מה המיוחד בספר הברית שגורם להם לומר נעשה ונשמע, וברש"י מבואר שספר הברית הוא מספר בראשית עד מתן תורה. ועדיין צריך להבין מה למדו משם?

אמרו חז"ל במדרש, נאה היה להם לבני לומר נעשה ונשמע, נאה היה להם לומר אלה אלהיך ישראל? בתמיהה. חכמים לקחו שני מאמרים שלכאורה אין להם שום קשר, מצד אחד נעשה ונשמע זהו שיא הגדלות של כלל ישראל, ומצד שני אלה אלהיך ישראל שהוא כביכול שיא השפלות. מדוע המדרש שם אותן במקביל זה לעומת זה, במה אלה אלהיך ישראל בא לבטל נעשה ונשמע?

ישנה ברייתא במסכת יומא (כא:): "תניא חמישה דברים נאמרו באש של מערכה: רבוצה כארי, וברה כחמה, ויש בה ממש, ואוכלת לחין כמו יבשין, ואינה מעלה עשן". מבואר בברייתא שאש שיוורת מן השמים הואיל והיא אש רוחנית אין בה שום עשן. והקשה המשך חכמה במתן תורה כתוב "והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו השם באש ועל עשנו כעשן הכבשן ויחרר כל ההר מאוד" הרי כאן מדובר באש רוחנית שמקורה מן השמים, ומה פשר העשן שהיה שם?

האור החיים הקדוש (יט, ב) משריש בנו ג' יסודות חשובים בהכנה הראויה לקבלת התורה, ומדייק אותם מתוך לשון הפסוקים:

- "ויסעו מרפידים": לסלק רפיון ידיים, כי התורה נקנית רק בהתעצמות גדולה ובעמל רב, לכן יש לסלק את העצלות.
- "ויחננו במדבר": הוא ענין שפלות וענוה, כי אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשפיל עצמו ומשים עצמו כמדבר שהכל דורכים עליו.

אבל בזמן תחילת כהונתו, היה מאוד קשה לחונוי לסכול שאחיו עולה עליו, והוא עשה כל מיני תחבולות כדי שחכמים יהרגו את אחיו. למרות שחוניו בעצמו נתן לו את מקומו. רואים מכאן שיש קושי גדול להרגיש שהשני יותר מוצלח.

רבינו יונה בשערי תשובה מחדש דברי מבהיל ביותר, אדם שמקנא שחברו מתעלה יותר ממנו, יתכן שהוא כלול בכלל כת משנאי השם. כי אם הוא באמת חושב על הקב"ה ואוהב אותו, אז עליו לשמוח שיש לקב"ה כאלה בנים מוצלחים. אבל אם הוא חושב רק על המעמד שלו ולא רוצה שאחרים יעבדו את השם כמוהו, הרי אומר שהוא שונא את השם ואינו רוצה שיהיה נחת רוח לפניו יתברך.

באבות דרבי נתן כתוב, שאחת מן השאליות הקשות שאדם נשאל ביום הדין היא, האם המלכת את חברך עליך בנחת, כלומר מבלי להרגיש שום צביטה בלב. ולחשוב רק על כבוד שמים. וכעין מה שמוא במסכת סוטה (מ). כאשר אשתו של המתורגמן של רבי אבהו אמרה לאשתו של רבי אבהו, שבעלה יותר גדול מרבי אבהו והיא נפגעה מזה, אמר לה רבי אבהו מה איכפת לך מי יותר גדול, ממנו וממני יתקלס עליאה וזה העיקר.

עוד נקודה אחת שמונעת את האחדות היא, העושה חסד לחבריו בלבד וכן מצאנו בענין כשרות העופות, שהעופות הטמאים תכונותיהם מושחתות, והאוכל מהם נדבק במידותיהם הרעות. אולם העופות הטהורים תכונותיהם עדינות, והאוכל מהם נדבק במידותיהם. והנה פירשו חז"ל על העוף הנקרא חסידה שהיא עושה חסד עם חברותיה, ובכל זאת היא מהעופות הטמאים. מכיוון שהיא עושה חסד רק עם חברותיה.

והחיסרון בכך הוא: אדם שאוהב חסד הוא עושה חסד עם כל אחד בין מינו בין שאינו מינו. אבל אדם שעושה חסד רק עם מי שדומה לו אינו בעל חסד אלא אגואיסט, מכיוון שהוא זקוק לחברה כל המניע שלו בעשיית החסד הוא אך ורק לטובת עצמו כדי שיהיה לו מעמד בחברה וכדומה, לכן החסד הזה אין לו כ"כ ערך כי הוא רק מחזק את ה'אני' שלו. מטעם זה התורה אסרה את החסידה, ללמדנו שכולנו בני איש אחד נחנו, אין מושג כזה של אנ"ש, לא משנה מאיזה חוג, או עדה, מאיזו חסידות, ומאיזו ישיבה, כל כלל ישראל סדנא דארעא חד הוא. ומצות "ואהבת לרעך כמוך" צריכה להתקיים ממש בכל אחד ואחד גם אם הוא מאוד רחוק מסגנונו.

ולפי זה נראה לברא את דברי הגמרא בסוף מסכת תענית, לא היו ימים טובים לישראל כ"ט"ו באב וכיום הכיפורים, יוה"כ מפני שהוא יום מחילה, סליחה וכפרה וגם יום מתן תורה. וט"ו באב מפני שהותרו השבטים להנשא זה לזה. ולשמחה מה זו עושה? ואם באמת כך צריך להיות, מדוע בדור המדבר נאסרו להינשא זה לזה?

ונראה לפרש שכל שבט ושבט יש לו תכונות מיוחדות ולכל אחד יש תפקיד מיוחד, לכן לכל אחד יש דגל משלו, ראש שבט משלו. ולפני שכולם יהיו מעורבים בציבור אחד, צריך לחזק ולבסס את האישיות הפרטית של כל אחד ואחד. ואע"פ שמהלך זה הכרחי, עדיין מהלך זה גורם פירוד לבבות, מאחר שכל אחד מתייחס לקבוצה שלו וממילא לא מזדהה עם שאר כלל ישראל. לכן בשלב הבא הם הותרו להנשא זה לזה ואז השמחה מושלמת, כי האחדות היא אמיתית ואיתנה.

הגם שהיה מצב של "ויחן שם ישראל" אבל עדיין היה חסר אחדות מושלמת. אם הר סיני היה עשן כולו, סימן שהיתה אש גשמית, אש של קנאה שכל אחד נכוהה מחופתו של חברו, כל אחד חשב על ההצלחה שלו, על ההתקרבות שלו ולא כ"כ דאג לאחרים, אדרבה הפריע לו שהשני התקדם יותר ממנו.

וכמו כן מבואר במדרש בשעה שהקב"ה בכבודו ובעצמו ירד אל הר סיני, ירדו עמו רבבות מלאכים כולם עם דגלים, ובני התאו או לדגלים, הוי אומר שהתאו לייצר קבוצות קבוצות, איש איש לפי שבטו, איש איש לפי תכונותיו. ולמרות שדבר זה מאוד חיובי, מ"מ דבר זה גרם קצת פירוד לבבות והרגשה של ייחודיות שרק אנו בני", רק אנחנו עובדי השם.

הביטוי "נעשה ונשמע" הוא נפלא כשלעצמו ומבטא השתעבדות מוחלטת לבורא עולם, אבל יש בו עוד מעלה נוספת, הוא נאמר בלשון רבים לא "אעשה ואשמע" אלא "נעשה ונשמע", לדאוג גם לשני. "נעשה" זה תחום של המצוות, לדאוג שהשני גם יקיים מצוות. "נשמע" זה תחום של השמיעה בתורה דהיינו הלימוד, לדאוג שהשני יהנה ויתקדש ולשמוח בכך. חלק זה הרבה יותר קשה, כי הוא דורש המון זמן, והרגשה של הקרבה, להפסיד מזמני כביכול כדי להסביר את התורה לשני, אבל זהו רצונו יתברך, "עשירי ורש נפגשו, עושה שניהם השם" זהו ביאור המדרש, נאה לבני" לומר נעשה ונשמע, שמא נאה להם לומר אלה אלהיך ישראל? כלומר אם היו אומרים אלה אלהינו ישראל זה היה פחות גרוע, הביטוי אלה אלהיך, רוצה לומר אני לא נכשל, אבל מה שאתה נכשל זה לא מעניין אותי, כאן ביטלו את הערבות והדאגה לשני, בזה סתרו את ההתחייבות והערבות שלהם כשאמרו נעשה ונשמע.

ובזה יובן היטב למה מתן תורה מחולק לשני פרשיות, בפרשת יתרו הם הגיעו לאחדות מסוימת בכך שלא היתה מריבה, לכן אמרו כל אשר דיבר השם נעשה, לפחות לדאוג לקיום המצוות של השני קיבלו על עצמם, כי יחסית זה דבר קל. אולם קבלת התורה לא היתה מושלמת כי עדיין היה חסר באחדות. התורה כתבה לאחמ"כ את כל ענייני המשפטים שרובם הם עניינים שבין אדם לחברו, לדאוג לא להזיק, לא לצער, לבקש טובת חברו על ידי מצוות הלוואה וכו'. כדי להשריש בנו אהבת חסד והרחקת הנזק. אפילו עבד עברי שבעצם הוא גנב שאין לו לשלם ונמכר בגניבתו יש לדאוג לו לכל צרכיו, וכל הקונה עבד קונה ארון לעצמו, זו היא אחדות מושלמת לדאוג לשני אף שאינו דומה לנו, לא לקנא בו, אלא לעזור לו להתקדם.

כל זה הכשיר את כלל ישראל לומר נעשה ונשמע, שהיא קבלת ערבות גמורה ממש, ואפילו בתחום הכי קשה, לוותר כביכול על ההצלחה האישית כדי שהשני יצליח. את כל זה למדו מספר הברית, מספר בראשית. שם כתוב על אברהם אבינו שהיה עמוד החסד, כל כולו היה טרוד בענייני גשמיות של הננסת אורחים, ולכאורה הפסיד בזה זמן שיכל לנצלו ללמוד ולהתעלות. אומר החתם סופר כשהקב"ה בא להפוך את סדום, אומר "המכסה אני מאברהם את אשר אני עושה? כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו" כל כולו עסוק בחינוך ובחסד ואין לו פנאי להתעסק בעצמו ולהגיע בדרך הטבע לדרגת נבואה, וכי משום זה צריך להפסיד את מעלת הנבואה ולא ידע מה השם עושה? אינו בדין שאני אכסה, ואף שאינו יכול להשיג בעצמו מעלת הנבואה, כי הוא עסוק באחרים, אני נותן לו מעלה זו במתנה. אחרי שלמדו את זה, שפיר אמרו נעשה ונשמע, כי הגיעו לידיעה ברורה כי מה שדואגים לאחרים אף הנותן אינו מפסיד, זה השלב האחרון של מתן תורה, וכאמור זה התאפשר רק על ידי דינים ומשפטים וענייני בין אדם לחברו.

קושי צלילות על הפרשה

- אם כסף תלוה את עמי, לא תהיה לו כנושה" הלשון אם משמע לשון של רשות ולא של מצוה, אולם רש"י מפרש כאן שהכוונה היא כאשר תלוה את עמי, ואינו לשון רשות אלא חובה גמורה. ועדיין צ"ב מדוע התורה תפסה לשון "אם" דמשמע ממנו טעות שכביכול אין חיוב להלוות? (מהר"ל)
- איסור ריבית הוא מהאיסורים החמורים שבתורה, עד כדי כך שאמרו חז"ל שאין עפרו ננער לתחיית המתים, אולם העובר בגזל יקום בתחיית המתים. וזה תמוה טובא וכי ריבית חמור טפי מגזל? וכמו כן יש לשאול, מדוע המלבין פני חברו ברבים אין לו חלק לעוה"ב מה שאין הדין כן ברציחה?
- "מדבר שקר תרחק, ונקי וצדיק אל תהרוג, כי לא אצדיק רשע" כי פירושו הוא נתינת טעם לאיסור הריגת נקי וצדיק, כי לא אצדיק רשע, כלומר הואיל והקב"ה לא מצדיק רשע, לכן אף אנו לא נרשיע צדיק, מה הקשר בין הדברים ואיזה טעם הוא זה? ותו מה ה"א שאפשר להרוג נקי וצדיק? (אור החיים הקדוש).

שבת שלום

עלון זה יוצא לאור על ידי הכולל דעת שלמה בראשות של הרב מ. גדו והרה"ג שפירא שליט"א נכדו של מרן שר התורה רבי חיים קנייבסקי שליט"א. הוא מונה היום כשמונים אברכים והוא הכולל הספרדי התורני הגדול בב"א.

לתרומות הקדשות או החזקת אברך נא להתקשר לטלפון 0548435991 או במייל: daatshlomo.mguedj@gmail.com או ככול עמדה של קהילות לכבוד דעת שלמה קוד טלפוני 8790 ותזכו לקבל ברכה ישר מפי מרן שר התורה שליט"א